

**NACIONALNI PROGRAM DIGITALIZACIJE ARHIVSKE,
KNJIŽNIČNE I MUZEJSKE GRAĐE I PROJEKT
“HRVATSKA KULTURNA BAŠTINA”**

THE NATIONAL PROGRAMME OF DIGITISATION OF ARCHIVAL,
LIBRARY AND MUSEUM HOLDINGS AND THE PROJECT
“CROATIAN CULTURAL HERITAGE”

Dunja Seiter-Šverko

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
dseiter-sverko@nsk.hr

UDK / UDC 02:004.9:930.85
Stručni rad / Professional paper
Primljeno / Received: 10. 9. 2012.

Sažetak

U radu se prikazuje tijek provedbe i rezultati projekta “Hrvatska kulturna baština”, započetog 2007. godine s ciljem poboljšanja zaštite građe kulturne baštine kao i povećanja njezine dostupnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini, nastalog na temelju Nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Baštinske zbirke nose vrijednosti kao što su estetska, dokumentacijska, povijesna, informacijska te čitav niz drugih. Digitalizacijom povećavamo njihovu dostupnost širokoj javnosti te unapređujemo kreativnost, ekonomiju (stvaraju se nove usluge, novi servisi, nove poslovne mogućnosti) i znanstveno-istraživački rad. Ustanove u kulturi digitalizacijom u većoj mjeri ispunjavaju svoju ulogu otvorenosti javnosti te pridonose stvaranju kreativnijeg društva koje znanje razmjenjuje sa svijetom. Projekt je završio godine 2009. te je učinjena evaluacija koja je prikazana u radu.

Cljučne riječi: digitalizacija, zaštita, dostupnost, nacionalni program digitalizacije, Hrvatska kulturna baština, evaluacija

Summary

The paper presents the results of the project “Croatian Cultural Heritage” which started in 2007 with the aim to improve the preservation of cultural heritage and increase its availability at both national and international levels. The project was developed within the National programme of digitisation of archival, library, and museum holdings. Local collections collect and preserve the aesthetic, documentary, historical, informational, and other values. Their digitisation increases their availability to the general public, encourages creativity, improves scientific research, but also stimulates economy since new services and new business opportunities are being created. Cultural institutions thus fulfill their role of being more open to the general public and contribute to building a more creative society which shares knowledge with the whole world. The project ended in 2009, its evaluation was performed and the results have been presented in this study.

Keywords: digitisation, preservation, access, national digitisation programm, Croatian Cultural Heritage, evaluation

1. Uvod

Kulturna baština je svojevrsna identifikacijska iskaznica, bez obzira je li smještena u lokalne, državne ili granice nekog šire određenog identiteta, kojom se pokazuje i dokazuje da je neka zajednica pribivala ili djelovala na određenom području. To je previše značajan dokument postojanja zajednice da bi ostao zatvoren u okvirima djelovanja ustanova u kulturi ili uskog bavljenja stručnjaka u kulturnim djelatnostima. Predmeti iz prošlosti temelj su razumijevanja sadašnjosti i budućnosti. Kako bi priča o nasljeđu dobila potrebni vizualni, tekstualni, ponekad glazbeni ili koji drugi umjetnički kontekst potrebno je identificirati i pronaći informacijske izvore iz kojih proizlazi takvo kontekstualno oblikovano komuniciranje baštine.

Digitalizacijom objekata kulturne baštine iz analognog oblika stvara se novi sadržaj s kojim korisnici mogu ostvariti komunikaciju kroz različite digitalne oblike: sliku, tekst, zvuk, film, animaciju i dr. Digitalizacija kulturne baštine može se promatrati u funkciji zaštite izvornih objekata ili dokumenata baštine kao i u funkciji osiguravanja i poboljšavanja pristupa znanju

sadržanom u različitim vrstama vrijedne građe. Digitalizacija može unaprijediti znanstveno-istraživački rad te na kreativan način predstaviti baštinske zbirke širem krugu korisnika, ne isključujući pri tome stvaranje novog proizvoda i ponude.¹ Knjižnična, arhivska i muzejska građa formalno i sadržajno imaju elemente identiteta, izvornosti, tradicije, kontinuiteta, jedinstvenosti i autentičnosti, što ih i određuje nacionalnom kulturnom baštinom. Ta građa istodobno ima velik informacijski potencijal – kroz sačuvanu građu može se pratiti povijest i razvoj pojedinih sredina, lokaliteta, ustanova i djelatnosti u kontinuitetu kroz stoljeća, a korisnik može istraživati prošlost vlastite obitelji ili zavičaja, nadopunjavati poznavanje i doživljaj stvari.

U zajedničkom kontekstu, odnosno digitalno objedinjena u informacijskom okruženju, građa bliskih stručnih područja treba funkcionirati kao interoperabilna cjelina baštine kako bi se omogućila potpuna usluga korisnicima te komunikacija i interakcija s europskom i svjetskom kulturnom baštinom.

2. Pretpostavke za pokretanje nacionalnog projekta digitalizacije

U općim globalizacijskim trendovima, svjedoci smo kako se sve više traži za elementima identiteta, bez obzira radi li se o turizmu, poduzetništvu, propitivanju lokalnih ili nacionalnih identiteta. Bogatstvo kulturne raznolikosti, koja je svoju potvrdu dobila u UNESCO-voj *Konvenciji o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja*,² ratificiranoj 2006. godine u Republici Hrvatskoj, osobito se odnosi i na baštinu i na suvremeno stvaralaštvo. Između ostalih aktivnosti, kojima se ova Konvencija ostvaruje, jest i uporaba novih tehnologija radi poticanja jezične raznolikosti, poticanja kreativnosti i proširenja raznolikosti obrazovnih, kulturnih i znanstvenih sadržaja.

2.1. Europski kontekst

Europski projekti digitalizacije uporište imaju u objavi nekoliko inicijativa i dokumenata kojima je EU definirala najvažnije preporuke i načela provedbe procesa digitalizacije. U skladu s inicijativom eEurope *Informacijsko*

¹ Priprema i planiranje projekta digitalizacije [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://kultura.hr/Sudjelujte/Digitalizacija/Norme-i-smjernice>

² Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja. // Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja, 12. 06. 2006. [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://hidra.srce.hr/arhiva/263/33322/www.nn.hr/clanci/medjunarodni/2006/068.htm>,

*društvo za sve*³ Europska komisija i zemlje članice uspostavile su transeuropske mehanizme za koordinaciju politika i programa digitalizacije na području kulturnih sadržaja i aplikacija. Lundska načela (*Lund Principles*, 2001) i Lundske akcijske plan (*Lund Action Plan*, 2001)⁴ s time u svezi definiraju osnovne ciljeve, koji se mogu sažeti u četiri osnovne preporuke:

- razvoj mehanizama za promicanje dobre prakse u svrhu harmoniziranja i optimiziranja inicijativa na europskoj razini
- širenje europskog znanstvenog i kulturnog sadržaja
- razvoj referentnih kriterija za postupke digitalizacije
- poticanje kvalitete i promicanje dostupnosti sadržaja građanima Europe.

Na tim je postavkama usvojena Parmska povelja (*Charter of Parma*, 2003)⁵ koja se primjenjuje u okviru akcijskog plana iz Lunda. Skupina nacionalnih predstavnika država članica EU, u okviru Parmske povelje, kao primarnu zadaću prepoznala je ostvarivanje više ciljeva kao, npr., inteligentnu upotrebu novih tehnologija; dostupnost, kvalitetu, zaštitu intelektualnog vlasništva i privatnosti, interoperabilnost i standardizaciju, izradu inventara i višejezičnost, komparativno vrednovanje, suradnju na nacionalnoj, europskoj i međunarodnoj razini, širenje kruga sudionika te zajedničku izgradnju budućnosti.

U ožujku 2005. godine Europski parlament i Vijeće usvojili su Program eContentplus,⁶ višegodišnji program Unije čiji je cilj povećati dostupnost i iskoristivost digitalnih sadržaja u Europi. Program je usmjeren na ona područja gdje je zamijećena sporija izrada digitalnih sadržaja, pri čemu je naglasak stavljen na osiguranje dostupnosti zemljopisnih sadržaja, obrazovnih sadržaja te kulturnih i znanstvenih sadržaja. Program osobito potiče europsku koordinaciju razvoja i zaštite zbirke u knjižnicama, muzejima i arhivima kako bi se osigurala dostupnost kulturnih, obrazovnih i znanstvenih sadržaja za korištenje u budućnosti.

³ Communication of 8 December 1999 on a Commission initiative for the special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000 - eEurope - An information society for all [COM(1999) 687] [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/124221_en.htm

⁴ The Lund Principles, the Lund Action Plan and its current successor [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://cordis.europa.eu/ist/digicult/lund-principles.htm>

⁵ Charter of Parma [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterparma.htm>

⁶ The eContentplus programme [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/closedcalls/econtentplus/index_en.htm

U okviru eContentplus programa nastao je i projekt Europeana – izgradnja Europske digitalne knjižnice, kao dio programa i2010, koji financira Europska komisija. Vizija Europeane bila je do kraja 2010. okupiti 10 milijuna dokumenata građe bogate i raznolike europske kulturne baštine. Projekt je započeo sredinom 2007., a objava portala dogodila se 20. studenog 2008.⁷

2.2. Digitalizacija u Republici Hrvatskoj

Polazišni temelj sagledavanja okvira digitalizacije u hrvatskom kontekstu je svakako bogatstvo kulturno-povijesne i znanstvene baštine pohranjene u brojnim hrvatskim ustanovama u kulturi i znanosti. Vrijedne zbirke svjedoče o hrvatskoj tradiciji, jedinstvenosti i autentičnosti, no ta građa nije u većoj mjeri dostupna široj javnosti. Potrebno je zaštititi, učiniti dostupnom te povezati sadržaje iz različitih izvora (iz više od 1.400 knjižnica, više od 200 muzeja, iz 19 arhiva, ali i brojnih privatnih kolekcija i zbirki sa cjelokupnog područja Republike Hrvatske). Pri tome se ne smije zaboraviti niti velik broj dokumenata koji se nalaze u zemljama s kojima je Hrvatska u daljoj ili bližoj prošlosti bila u državnim odnosima (Austrija, Italija, Mađarska, kao i države sljednice bivše Jugoslavije).

Od devedesetih, u Republici Hrvatskoj, sve se više prihvaćala uporaba novih informacijskih tehnologija kao i potreba njezine implementacije u sve oblike društvenog djelovanja.

Program e-Hrvatska 2007⁸ iz godine 2004. oslonjen je na koncepte i iskustva Europske zajednice u provedbi akcijskog plana eEurope te kao i on predviđa razvoj elektroničkih sadržaja i usluga u javnim djelatnostima, pa time i na području kulture.

Među propisima koji daju pravni okvir za uspostavu informacijskog društva i javnih informacijskih usluga ili su značajniji za informatizaciju kulturnih djelatnosti i usluga, mogu se izdvojiti: *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* (NN 105/97), *Zakon o knjižnicama* (NN 105/97), *Zakon o muzejima* (NN 142/98), *Zakon o elektroničkom potpisu* (NN 10/02), *Zakon o elektroničkoj trgovini* (NN 173/03), *Zakon o elektroničkoj ispravi* (NN 150/05), *Zakon o*

⁷ Europeana [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://www.europeana.eu/portal/>

⁸ Operativni plan provedbe Programa e-Hrvatska 2007. s pregledom aktivnosti u 2007. godini, 11. svibanj 2007. [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: www.vlada.hr/hr/content/.../Operativni_plan_eHrvatska_za_2007.pdf

autorskom i srodnim pravima (NN 167/03), *Zakon o pravu na pristup informacijama* (NN, 172/03) i (NN, 77/11), *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (NN 069/1999).⁹

Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj započela je u devedesetim godinama 20. stoljeća,¹⁰ a karakterizirala ju je fragmentiranost projekata, mala količina digitalizirane građe, nedostatak strategije, poučavanja i jasnog financijskog okvira provedbe projekata digitalizacije. Teorijskim okvirom suradnje triju disciplina informacijskih znanosti te mogućnostima suradnje ustanova u primjeni informacijskih tehnologija, uključujući i područje digitalizacije te trajne pohrane digitalne građe, od 90-ih se godina sustavno bavio seminar *Arhivi, knjižnice i muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*,¹¹ a doprinos obrazovanju knjižničara u tom području ostvarila je i konferencija LIDA : Libraries in the Digital Age.¹² Praktični je vid suradnje ustanova triju struka uglavnom ostao nerealiziran, a stanje digitalizacije ukazivalo na potrebu pokretanja nacionalnoga suradničkog projekta kojim bi se stvorio okvir koji će omogućiti široku dostupnost, korištenje i razmjenu kulturnih sadržaja, olakšati pristup građi nacionalne baštine te voditi stvaranju i ujednačenom pristupu digitalnih sadržaja.

Kako bi se prevladala fragmentiranost projekata, bilo je potrebno započeti izgradnju digitalnih zbirki od nacionalnog značaja i prepoznatljivosti kao i izradu portala koji bi trebao osigurati vidljivost, pretraživost i pristup na digitalnoj građi nacionalnoj i međunarodnoj razini.

⁹ Opširnije: Križaj, Lana; Dunja Seiter-Šverko. Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj : od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2005. [citirano: 2012-09-01] Dostupno na: http://www.min-kulture.hr/UserDocsImages/dokumenti/bastina/indok/digitalizacija_kulturne_bastine/Digitalizacija.pdf

¹⁰ Projekt digitalizacije članaka iz Domovinskog rata proveden je u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu tijekom 2002. i 2003. godine, ali nije bio online dostupan. Prvim mrežno dostupnim projektom digitalizacije smatramo projekt Kranjčević – digitalizacija ostavštine Silvija Strahimira Kranjčevića koji su proveli mr. sc. Daniel Mišin i CARNet u suradnji s ostalim hrvatskim baštinskim ustanovama. Silvije Strahimir Kranjčević [citirano: 2012-09-01] Dostupno na: <http://www.sskranjcevic.hr/uvod.ASP?PisID=1>

¹¹ Arhivi, knjižnice i muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://public.carnet.hr/akm/>

¹² LIDA : Libraries in the Digital Age [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://ozk.unizd.hr/lida/>

3. Provedba projekta Hrvatska kulturna baština

3.1. Koncept projekta

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv i Muzejski dokumentacijski centar pokrenuli su 2006. godine izradu *Nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe*. Taj strateški dokument predstavlja temelj za razvoj programa i projekata digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe, a izradila ga je Radna skupina sastavljena od 13 predstavnika arhivske, knjižnične i muzejske djelatnosti.¹³ Osnovno polazište Nacionalnog programa bila je valorizacija digitalizacije kao procesa zaštite kulturne baštine i mogućnost povećanja dostupnosti vrijedne građe na nacionalnoj i internacionalnoj razini. Po završetku izrade programa, 12. ožujka 2007. potpisan je Sporazum o suradnji na provedbi Nacionalnog projekta “Hrvatska kulturna baština” Ministarstva kulture i tri navedene krovne ustanove.¹⁴

Nacionalnim programom digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe predviđena je provedba projekta “Hrvatska kulturna baština” u razdoblju od 2007. do 2009. godine. Cilj je projekta “Hrvatska kulturna baština” bio stvoriti i učiniti dostupnim skup digitalnih zbirki arhivske, knjižnične i

¹³ Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://kultura.hr/O-nama/Nacionalni-program-digitalizacije>. Radnu grupu su činili sljedeći članovi: Zvonimir Baričević i Jozo Ivanović, Hrvatski državni arhiv, Branka Molnar, Državni arhiv u Zagrebu, Boris Zakošek, Državni arhiv u Rijeci, Sofija Klarin i Ivan Kosić, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Đurđica Posarić i Jablanka Sršen, Knjižnice grada Zagreba, Daniela Živković i Goran Zlodi, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Marija Gattin, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, Dragan Bukovec, Hrvatski prirodoslovni muzej i Dajana Batinić (u zamjeni Dubravka Zaninović), Muzej grada Zagreba.

¹⁴ Tom su prigodom imenovani članovi Vijeća projekta te članovi Ureda projekta, kao operativnog tima koji će rukovoditi samim projektom. Vijeće projekta imalo je ulogu nadzora i koordinatora u provedbi projekta. Vijeće projekta usvojilo je u lipnju 2007. plan aktivnosti, u skladu s Nacionalnim programom digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe te Sporazumom o suradnji na provedbi Nacionalnog projekta “Hrvatska kulturna baština”. Određene su uloge i odgovornosti u provedbi projekta. Pokretač i osnivač programa bilo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske koje je razmatralo i utvrđivalo opravdanost, primjerenost i izvedivost programa i programskih aktivnosti kako su predložene, uspostavljalo organizacijsku infrastrukturu programa, odobravalo projektni plan i nadziralo izvođenje projekta. Nositelji su programa Ministarstvo kulture te Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Hrvatski državni arhiv i Muzejski dokumentacijski centar kao središnje ustanove u knjižničnoj, arhivskoj i muzejskoj djelatnosti.

muzejske građe, prepoznatljivog ili nacionalno značajnog sadržaja te kroz rad na projektu jačati institucionalnu sposobnost uključenih ustanova.¹⁵

S obzirom na malu količinu metapodataka digitalizirane građe (opisa na razini jedinice), projekt “Hrvatska kulturna baština” uspostavio je model metapodataka koji se temelji na opisu zbirke. Osim što se projekt time naslanja na slične europske projekte kao primjerice Michael,¹⁶ takvim se pristupom željelo postići registraciju svih digitalnih zbirki kulturne baštine u Hrvatskoj na portalu Kultura.hr (www.kultura.hr) kako bi se identificirao i opisao čim veći broj zbirki uključujući i one koje su dostupne isključivo u ustanovama.

Zamisao projekta digitalizacije “Hrvatska kulturna baština” bila je omogućiti ustanovama da digitaliziranu građu pohrane u zbirke na portalu Kultura.hr ili da ih objave na svojim mrežnim stranicama. Zbirke su svakom posjetitelju portala Kultura.hr vidljive u oba slučaja zahvaljujući razvijenom sustavu za pretraživanje.

3.2. Rezultati projekta

3.2.1. Portal Hrvatska kulturna baština

Portal programa Hrvatska kulturna baština, dostupan u okviru mrežnog mjesta Kultura.hr, središnje je mrežno mjesto koje osigurava pristup i pretraživanje postojećih digitalnih zbirki ili onih koje će biti izrađene u okviru Nacionalnog projekta “Hrvatska kulturna baština”. Primjer je modernog informatičkog rješenja koje Nacionalnom projektu digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe osigurava na jednom mrežnom mjestu pristup digitaliziranim sadržajima u tekstualnom, slikovnom, video i audio obliku.

Posebna pozornost posvećena je prezentaciji sadržaja kako bi sam sadržaj bio i zanimljiv i informativan te poticao i motivirao, ali i poučavao posjetitelje. Osim pretraživanja, zbirke se mogu pregledavati u interaktivnom *Vremeplovu* ili zemljopisnim pregledom na *Karti kulturne baštine*. U prvoj je inačici, portal “Hrvatske kulturne baštine” dostupan na hrvatskom i djelomice na engleskom jeziku. Sustav je razvijen na Open Source platformi, potvrđuju-

¹⁵ Prepoznavanje značaja i potrebe procesa digitalizacije u baštinskim ustanovama rezultiralo je i uključivanjem Nacionalnog programa digitalizacije kao potpuno nove stavke u Državni proračun za 2007., čime su se u potpunosti stekli svi uvjeti da projekt započne sa svojom realizacijom.

¹⁶ Michael Network [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://www.michael-culture.eu/michael-network>

ći da je moguće slijediti preporuke *Središnjeg državnog ureda za e-Hrvatsku* o upotrebi programa otvorenog koda u tijelima javne uprave te da takav pristup rezultira kvalitetnim rješenjima.

Na portalu su dostupni i podaci o građi koja je digitalizirana izvan samoga projekta. Saznanja o takvoj građi dobivena su temeljem ankete odaslane na adrese knjižnica, muzeja, arhiva, udruga, kazališta te centara u kulturi. Anketu je proveo Odjel za digitalizaciju knjižnične, arhivske i muzejske građe u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske.

3.2.2. Projekti

Tijekom Nacionalnog projekta “Hrvatska kulturna baština” Ministarstvo kulture finacijski je podržalo 79 projekta digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe bez obzira iz koje ustanove dolazili predloženi projekti.¹⁷ Tako je digitalizirano te portal “Hrvatska kulturna baština” osigurava pristup prema više od 300.000 stranica knjiga, 50.000 stranica časopisa, 70 sati zvučnih zapisa, 200.000 stranica novina, 60.000 fotografija, 5.000 dokumenata – spisa, povelja, rukopisa, isprava, ali i medaljama, sadrenim odljevima te prirodinama.

Ukupni iznos proračunskih sredstava za Nacionalni projekt “Hrvatska kulturna baština” (2007. – 2009.) iznosio je 3.310.000,00 kuna, od čega je 2.885.000,00 kuna utrošeno na projekte ustanova dok je ostatak sredstava utrošen za izradu portala, nabavu serverske infrastrukture i djelomičan engleski prijevod.

3.2.3. Izrada smjernica

Dobra digitalizacija uvijek podrazumijeva određene norme i standardizirane postupke. Smjernice i specifikacije postupaka često se razvijaju temeljem iskustava pojedinih projekata, a postupno se povećavao broj normi koje su donijela tijela ovlaštena za normizaciju. Budući da u Hrvatskoj nisu postojale

¹⁷ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, temeljem prijedloga Vijeća za digitalizaciju, finacijski je podržalo projekte koji su dolazili i iz ustanova koje su u sustavu znanosti ili su dio nekog drugog sustava (npr. udruge), vodeći se prvenstveno vrijednošću građe predložene za digitalizaciju.

šire formalno prihvaćene i preporučene norme i postupci provedbe postupaka digitalizacije i upravljanja digitalnih zbirke, Nacionalni projekt digitalizacije morao je definirati primjerena rješenja temeljem postojećih normi te su osnovane Radne grupe za izradu sljedećih smjernica: *Smjernice za odabir i pripremu građe za digitalizaciju; Upute o postupku digitalizacije; Formati datoteka za pohranu i korištenje; Preporuke za oblikovanje digitalne zbirke te Preporuke za praćenje kakvoće postupaka digitalizacije*. Njihov je rad završio 2008. godine.

3.2.4. Poučavanje

Ured projekta proveo je poučavanje koje je obuhvaćalo sve županije Republike Hrvatske. Radionice u kojima su sudjelovali ravnatelji ustanova u kulturi (u najvećoj mjeri arhiva, knjižnica i muzeja) za cilj su imale motivirati odgovorne osobe ustanova na prijavu projekta na Poziv za predlaganje programa digitalizacije u arhivskoj, knjižničnoj i muzejskoj djelatnosti temeljem Poziva za predlaganje javnih potreba u kulturi (prvi puta za 2008.) kao i na promišljanje strategijskih okvira digitalizacije vlastitih ustanova. Održano je šest jednodnevnih seminara (Split, Osijek, Varaždin, Pazin, Zagreb) s više od 200 sudionika.

U sklopu Centra za stalno stručno usavršavanje (CSSU) pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu organiziran je Modul IX *Digitalizacija građe* s radionicama koje su bile posvećene temama vođenja i upravljanja projektima, odabiru i pripremi građe za digitalizaciju, metapodacima digitalizirane građe, pitanjima autorskog prava, normama i postupcima do problema zaštite i trajne pohrane digitalnih sadržaja.

S ciljem širega stručnog osposobljavanja namijenjenog onima koji će provoditi digitalizaciju kroz modul Digitalizacija građe poučeni su, u najvećoj mjeri, knjižničari, ali i stručnjaci iz muzeja, arhiva, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, različitih instituta, jednom riječju stručnjaci ustanova imatelja vrijedne baštinske građe.¹⁸

¹⁸ Klarin, Sofija. CSSU – Modul IX. Digitalizacija : analiza upitnika polaznika tečaja u 2007. godini. // Mirna Willer; Sonja Pigac-Ljubi; Tanja Buzina; Boris Badurina; Boris Bosančić; Sofija Klarin. Education for Digital Libraries : Do we Produce Informed Professionals? & Managing Digital Resources: Do we Get Informed Practitioners? // Libraries in Digital Age : LIDA 2008.

4. Evaluacija projekta

Rezultati provedenog projekta analizirani su u svrhu evaluacije i daljnje planiranja

4.1. SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<p>Bogata i raznolika hrvatska kulturna baština</p> <p>Dosadašnja znanja stečena primjenom Nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe</p> <p>Razvijena infrastruktura portala “Hrvatska kulturna baština” i izrađene općenite smjernice za digitalizaciju građe</p>	<p>Nedostatak poznavanja postupka digitalizacije</p> <p>Nedovoljna zainteresiranost ustanova u kulturi za projekte digitalizacije</p> <p>Nedovoljna suradnja između ustanova koje su imatelji građe na zajedničkim projektima</p> <p>Nedovoljna sredstva za projekte digitalizacije</p> <p>Nedovoljna obrađenost digitalizirane građe – nedostatak opisa na razini jedinice</p>
PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Zaštita i dostupnost kulturne i znanstvene baštine,</p> <p>Promocija u svijetu</p> <p>Poboljšanje poznavanja baštine u zemlji</p> <p>Usvajanje i jačanje identiteta (lokalnog, regionalnog, nacionalnog)</p> <p>Ekonomska iskoristivost</p>	<p>Ograničenja vezana uz autorsko i srodna prava</p> <p>Nepostojanje smjernica za sve vrste građe, osobito za nepokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu</p>

4.2. Ocjena dosadašnjih rezultata

Evaluacija projekta "Hrvatska kulturna baština" pokazala je kako su temeljni ciljevi projekta u velikoj mjeri ostvareni. Obzirom kako je projekt zamišljen pilot-projektom kroz koji je trebalo odgovoriti na niz nepoznanica u prvim projektima digitalizacije može se reći da su, u gotovo svim projektima, uočeni problemi nedostatnih tehničkih, materijalnih, ali i ljudskih resursa. S druge strane, projektom nije bilo predviđena uspostava pozicije u državnom proračunu te uspostava te pozicije od 2007., iako nedovoljno velika, ipak predstavlja dobro polazište za daljnju provedbu postupka digitalizacije. Jedan od ciljeva bila je uspostava centra za podršku projektima odnosno nositeljima projekata. Obzirom da se radi o novim i do sada ne osobito proširenim postupcima bilo je potrebno uspostaviti sustav podrške svima koji se bave digitalizacijom građe i koji proizvode i nude digitalne proizvode. Sustav podrške uključio je i stalno ciljano prikupljanje informacija i dokumentacije o drugim srodnim projektima i aktivnostima, uključujući i značajnije strane projekte, informacije o razvoju tehnologije, normi i postupaka, izradu i održavanje priručnika, smjernica, uputa i drugih sličnih materijala. Odlukom Vlade RH u rujnu 2007. u Upravi za kulturni razvitak Ministarstva kulture ustrojen je Odjel za digitalizaciju knjižnične, arhivske i muzejske građe sa zadaćom praćenja stanja i postupka u digitalizaciji, koordinacije projekata digitalizacije na nacionalnoj razini te administrativne kao i obrazovne podrške ustanovama koje digitaliziraju građu.

5. Zaključak

Tijekom provedbe Nacionalnog projekta "Hrvatska kulturna baština", jednim od osnovnih problema pokazalo se nedostatno znanje i zanimanje ustanova za postupke digitalizacije, ali i niska razina poznavanja objekata, praksi i manifestacija kulturne baštine u široj populaciji. Evidentiran je nedostatak ideja za projekte (što je pokazatelj i nedovoljnog poznavanja građe o kojoj ustanova skrbi samih djelatnika kao i općih znanja o samom postupku digitalizacije). Ustanove koje imaju kvalitetnije resurse, kako materijalne tako i ljudske iskazale su veće zanimanje za projekte digitalizacije dok su ustanove sa slabijim resursima, projektima digitalizacije pretpostavile projekte fizičke sanacije zgrada ili izgradnje novih, provedbi temeljnih stručnih poslova s kojima su u zaostatku ili nekim drugim problemima poslovanja ustanove.

Jedan od problema koji ne pridonose projektima digitalizacije jest i nedovoljno uspješno motiviranje lokalne sredine za zaštitu i korištenje građe koju

posjeduju ustanove u kulturi što uzrokuje i nedostatna sredstva za projekte digitalizacije s pozicije lokalne samouprave.

Ustanove u najvećoj mjeri predmnijevaju kako je za projekte digitalizacije potrebno posjedovanje vlastite opreme za skeniranje građe, što nema uporište u iskustvu onih ustanova koje su sredstva namijenjena za digitalizaciju upotrijebili za plaćanje vanjskim tvrtkama za samo skeniranje, a vlastita sredstva aktivirali za pripremu i obradu građe te razradu ideje projekta.

Nedovoljna razina suradnje između baštinskih ustanova, jednako na lokalnoj kao i na nacionalnoj razini rezultirala je malim brojem projekata u koje je uključeno više ustanova iste ili sukladne djelatnosti.

Iako je sam naziv projekta *Hrvatska kulturna baština*, u većoj su mjeri digitalizirani objekti pokretne baštine tek uz naznake elemenata nematerijalne baštine u projektima digitalizacije zvučnih zapisa. Jedan od razloga takvog stanja jest i nepoznavanje digitalizacijskih postupaka kod navedene vrste kulturne baštine.

Dio problema proizlazi iz nepostojanja skupnih kataloga, ali i nacionalne baze podataka baštinskih zbirki koja bi ponajprije ukazala na broj i podatke o baštinskim zbirkama, bez obzira gdje se one nalazile. Nepotpuna obrađenost građe, nedostatak obavijesnih pomagala, neodgovarajući uvjeti pohrane, ali i nedovoljna iskorištenost ljudskih i infrastrukturnih resursa u većini baštinskih ustanova razlozi su što projekti digitalizaciju nisu u većoj mjeri ostvareni u proteklom razdoblju.

S druge strane, projekt "Hrvatska kulturna baština" prvi je put, na širokoj nacionalnoj razini okupio ustanove u kulturi i znanosti u razmjeni znanja, ideja i vještina te pokrenuo digitalizaciju građe kao postupak koji građu štiti, ali i povećava dostupnost. Zaštita i vrednovanje hrvatske kulturne baštine te umrežavanje i njezina prisutnost u europskim i regionalnim mrežama kulturnih sadržaja uz zadržavanje liderske uloge u digitalizaciji kulturne baštine u zemljama Jugo-istočne Europe kao i razvoj stručnih, informatičkih, informacijskih i komunikacijskih elemenata postupka digitalizacije kulturne baštine u Republici Hrvatskoj na korist korisničkoj zajednici, bez obzira dolazili njezini predstavnici iz znanstvenog, stručnog ili širega društvenog konteksta.

Zaključno, dosadašnji rezultati projekta pokazali su da se sve veći broj hrvatskih baštinskih ustanova postupno uključuje u digitalizaciju građe u skladu s raspoloživim sredstvima. Nedavna saznanja ukazuju da se dio ustanova pridružuje europskim projektima digitalizacije čime će razina znanja o tim postupcima još više rasti. Ipak, količina kvaliteteno opisane digitalizirane građe i rezultati u dostavi metapodataka hrvatskih baštinskih ustanova Europe-

ani pokazatelj su potrebe daljnjeg rada na poučavanju, razvoju povezivanja metapodataka ustanova te uspostave kvalitetnije informacijske infrastrukture. Iz tih je razloga, ali i uključivanja projekata digitalizacije kulturne baštine u održivo gospodarenje, osobito u turizmu i poduzetništvu te uporabu digitalnih sadržaja u obrazovanju, potrebno nastaviti daljnji razvoj nacionalnog projekta "Hrvatska kulturna baština" kako bi se definirala ključna strateška pitanja te ciljevi koji se žele postići u budućnosti sa sredstvima koja su na raspolaganju.

LITERATURA

Arhivi, knjižnice i muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://public.carnet.hr/akm/>

Charter of Parma [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterparma.htm>

Communication of 8 December 1999 on a Commission initiative for the special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000 - eEurope - An information society for all [COM(1999) 687]. [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/l24221_en.htm

The eContent*plus* programme [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/closedcalls/econtentplus/index_en.htm

Europeana [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://www.europeana.eu/portal/>

Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja // Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja, 12. 06. 2006. [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://hidra.srce.hr/arhiva/263/33322/www.nn.hr/clanci/medjunarodni/2006/068.htm>

Klarin, Sofija. CSSU – Modul IX. Digitalizacija : analiza upitnika polaznika tečaja u 2007. godini. // Willer, M.; S. Pigac-Ljubi; T. Buzina; B. Badurina; B. Bosančić; S. Klarin. Education for Digital Libraries : Do we Produce Informed Professionals? & Managing Digital Resources: Do we Get Informed Practitioners? // Libraries in Digital Age : LIDA 2008.

Križaj, Lana; Dunja Seiter-Šverko. Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj : od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2005. [citirano: 2012-09-01] Dostupno na: http://www.min-kulture.hr/UserDocsImages/dokumenti/bastina/indok/digitalizacija_kulturne_bastine/Digitalizacija.pdf

LIDA : Libraries in the Digital Age [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://ozk.unizd.hr/lida/>

The Lund Principles, the Lund Action Plan and its current successor [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://cordis.europa.eu/ist/digicult/lund-principles.htm>

Michael Network [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://www.michael-culture.eu/michael-network>

Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe / Radna grupa za digitalizaciju arhivske, knjižnične i muzejske građe Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Zagreb, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006.

Operativni plan provedbe Programa e-Hrvatska 2007. s pregledom aktivnosti u 2007. godini, 11. svibanj 2007. [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: www.vlada.hr/hr/content/.../Operativni_plan_eHrvatska_za_2007.pdf

Priprema i planiranje projekta digitalizacije [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://kultura.hr/Sudjelujte/Digitalizacija/Norme-i-smjernice>

Silvije Strahimir Kranjčević [citirano: 2012-09-01]. Dostupno na: <http://www.sskranjcevic.hr/uvod.ASP?PisID=1>